

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



■ Efter den 30 september 2010 kan du inte längre betala med 50-öringen

Här kan du läsa om varför 50-öringen försvinner och vad som händer med alla mynt. Dessutom kan du ta del av historien bakom 50-öringen, roliga fakta och spännande historier.

Om 50-öringen

Ordet

Ordet öre kommer troligen från latinets "aureus" som betyder guldmynt, eller från "aurum" som betyder gyllene eller guld.

Historien om öret

Fram till 1500-talet fanns öret bara som värdemått för räkning i Sverige och alltså inte som mynt. Första gången 1 öre slogs som mynt var 1522. Det präglades i Uppsala på uppdrag av Gustav Vasa. Myntet vägde 4,39 gram och innehöll 1,37 gram silver. Begreppet "kronor" där 1 krona bestämdes till 100 öre kom först 1873 med den nationella myntreformen.

De första sedlarna kom först 1661 då Sverige som första land i världen började ge ut banksedlar. Innan dess användes bara mynt.

25-, 10-, 5-, 2- och 1-öringar har tidigare funnits som myntvalörer i Sverige men har alla blivit ogiltiga. När nu också 50-öringen blir ogiltig försvinner öret helt som myntvalör.

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



Gustav Vasa: Foto från Livrustkammaren

<http://lrk.lsh.se>

Lea graverade den första 50-öringen

Lea Ahlborn föddes 1826 i Stockholm. Hennes far var Sveriges officiella myntgravör. När han dog 1853 fanns det ingen gravör som kunde ta över hans post. Lea sökte då själv tjänsten och fick den år 1855. Hon blev därmed den första kvinnan i statstjänst i svensk historia. Hennes gravörmärke finns på alla svenska mynt från 1855 till 1904. Också norska och finska mynt utformades av henne.

1862 graverade Lea Ahlborn den första 50-öringen. Det sägs att den bara producerades i cirka 30 exemplar. Idag kan ett välbevarat exemplar av en sådan 50-öring ha ett samlarvärde på 40-50 000 kronor.

Lär dig mer om historien bakom de svenska mynten på Myntkabinettet i Stockholm (www.myntkabinettet.se).

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



Lea Ahlborn: Foto tillhör Kungl. Myntkabinettet

www.myntkabinettet.se

Dagens 50-öringar

Sedan 1862 har det funnits tio olika typer av 50-öringar. Dagens kopparbaserade mynt kom 1992. Anledningen var att man ville minska användningen av nickel i samhället.

Dagens 50-öringar är producerade av Mint of Finland. Mynten präglas i det så kallade stämpleriet. En särskild stämpel i härdat stål med en ingraverad bild av 50-öringen ger där mynten sitt slutliga utseende. Den koppar som behövs för tillverkningen kommer oftast från Tyskland.

Läs mer om myntprägling på Mint of Finlands webbplats. (www.suomenrahapaja.fi/swe/)



Foto tillhör Kungl. Myntkabinettet

www.myntkabinettet.se

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



Vad händer nu?

Efter den 30 september 2010 går det inte längre att betala med 50-öringen. Men öret kommer att finnas kvar som räkneenhet. En vara kan alltså fortfarande kosta till exempel 5,50 kr i affären. Men om du betalar kontant kommer priset att avrundas.

Hur priset ska avrundas bestäms av den nya avrundningslag som införs när 50-öringen blir ogiltig. 1-49 öre avrundas nedåt och 50-99 öre avrundas uppåt. Betalningar med kort påverkas inte av att 50-öringen blir ogiltig.

Fram till den 31 mars 2011 kan du lösa in 50-öringen på banker. Efter det kan du lägga 50-öringarna i sopsorteringen för metallskrot om du inte vill behålla dem.

De insamlade 50-öringarna skickas tillbaka till Riksbankens myntleverantör Mint of Finland som tillverkar alla svenska mynt. Där manglas först mynten så att de inte längre går att använda. Sedan smälts de ner och används för att tillverka nya mynt.



Publicerad av Stockholms Stadsmuseum

www.stadsmuseum.stockholm.se/faktarummet.php

Varför försvinner den?

Sveriges riksdag har beslutat att 50-öringen ska sluta gälla som betalningsmedel efter 30 september 2010. Det är en del i en större översyn av Sveriges sedlar och mynt. Målet är att hanteringen ska bli mer effektiv och att belastningen på miljön ska minska.

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



Riksbankens undersökningar visar att 50-öringen nästan inte används längre och två av tre svenskar tycker inte att 50-öringen behövs. Dessutom vill handeln avskaffa myntet för att förenkla hanteringen av mynt.

Att 50-öringen blir ogiltig är första steget i en förändring av hela den svenska sedel- och myntserien. Riksbanken har föreslagit att en 2-krona och en 200-kronorssedel ska införas och att 20-kronorssedeln ska bytas ut mot ett 20-kronorsmynt. Riksdagen kommer att fatta beslut om förslaget under 2010.

Läs mer om den nya sedel- och myntserien på Riksbankens hemsida (www.riksbank.se)

Visste du att?

- Idag finns cirka 394 miljoner 50-öringar i omlopp i Sverige till ett värde av 197 miljoner kronor.
- När den silverfärgade 50-öringen blev ogiltig 2006 försvann ett värde av 125 miljoner kronor eftersom 250 miljoner mynt aldrig lämnades in.
- En 50-öring väger 3,7 gram och består av 97 % koppar, 2,5 % zink och 0,5 % tenn.
- 50-öringen är 18,75 millimeter i diameter och 1,80 millimeter i kanthöjd.
- Om alla 50-öringar skulle lämnas in till Riksbanken skulle de väga 1 458 ton. För att kunna transportera så många mynt krävs fler än 60 långtradare.
- 50-öringens storhetstid var på 1940 - 1950-talet. Då användes den som mest frekvent.
- Om man skulle stapla 180 000 st 50-öringar på varandra skulle man nå toppen på Eiffeltornet i Paris.
- En 50-öring smälter vid cirka 1 000 grader.
- 1 200 000 st 50-öringar väger lika mycket som en medelstor elefant (cirka 4 400 kg).
- Ända fram till 1961 innehöll 50-öringen silver.

Myntförfalskaren

Trollhätte-Svensson verkade som urmakare i Trollhättan på slutet av 1800-talet. Han hette egentligen Carl Napoleon Svensson och gjorde inte mycket väsen av sig. Men en sak väckte andras uppmärksamhet. Varje gång Trollhätte-Svensson handlade i affären betalade han med helt nya mynt. Ingen kunde förklara hur det gick till. Till slut larmades polisen.

Polistillslaget avslöjade att Trollhätte-Svensson ägnade sig åt omfattande myntförfalskning i sitt eget hem. Under två år hade han lyckats förfälska mynt till ett värde av totalt 500 kronor

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



■ vilket var lika mycket som en halv årslön för en hantverkare. Bland mynten fanns en mängd 50-öringar.

Trollhätte-Svensson dömdes till fem års straffarbete. Efter frigivningen emigrerade han till USA och har inte hörts av sedan dess.



Polis: Källa Polismuseet

www.polismuseet.se

Om Riksbanken

Riksbanken är Sveriges centralbank och en myndighet under riksdagen. Banken grundades redan 1668 vilket gör den till världens äldsta centralbank.

Riksbanken ansvarar för penningpolitiken med målet att hålla inflationen låg och stabil. Banken har också i uppdrag att se till att betalningarna i ekonomin kan ske säkert och effektivt.

Dessutom svarar Riksbanken för landets försörjning av sedlar och mynt. I arbetet ingår bland annat att ge ut sedlar och mynt, att makulera sedlar och mynt som inte längre går att använda och att ta emot sedlar som är ogiltiga.

Läs mer om Riksbanken på www.riksbanken.se

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



Vad fick man för 50-öre genom historien?

1555 - Årslön till en mjölkpiga

År 1555 hade Gustav Vasa varit kung av Sverige i 32 år. Han hade med kraft slagit ner uppror både från bönder i Dalarna och i Småland. På den här tiden var mjölkorna inte större än en årgammal kalv är idag. Men mjölkens fetthalt var högre. På större gårdar fanns pigor som bara arbetade med att mjölka korna. De tjänade ungefär 50 öre för ett helt års arbete.

1700 - Ostronfrakt mellan Stralsund och Rostock

Ostron fångades redan i slutet av 1600-talet i Sverige. Men när de franska kökskonsterna kom till Sverige på 1700-talet blev ostronen vanligare på borden. Den som var i ostronbranschen fick år 1700 betala 50 öre för att frakta 100 ostron mellan Stralsund och Rostock med den svensk-pommerska postvagnen. Städerna låg i svenska Pommern (nuvarande Tyskland). Pommern blev svenskt vid Westfaliska freden 1648 och tillhörde sedan Sverige ända till 1815.

1880 - Varmrätt med dryck på restaurang

År 1880 återvände upptäcktsresande Adolf Erik Nordenskiöld till Stockholm efter att ha funnit Nordostpassagen, vattenvägen mellan Atlanten och Stilla havet. Upptäckten gjorde honom världsberömd och hela Stockholm var på plats för att ta emot honom när hans skepp Vega angjorde bryggan framför slottet. Den som ville fira bragden kunde för 50 öre beställa varmrätt och dryck på restaurang Runan vid Brunkebergstorg.

1895 - 1kg torra gäddor

Under början av 1800-talet fiskade de flesta fortfarande bara till sitt eget hushåll. Men med industrialiseringen och inflyttningen till städerna mot slutet av 1800-talet blev det vanligare med specialiserade yrkesfiskare. Fångsten såldes på marknaden. Ofta fanns ingen is att kyla fisken med. Istället kunde den säljas torkad. År 1895 fick man knappt 1kg torra gäddor för 50 öre.

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



1905 - Tre rullar tapeter

Under slutet av 1800-talet blev det så billigt med tapeter att nästan alla hem hade råd att tapetsera. Eftersom tapetpappret snabbt bleknade var det vanligt att tapetsera om ofta, ibland så ofta som vartannat år. Vid sekelskiftet kom den nya jugendstilen med ljusa färger och mönster inspirerade av växtriket. År 1905 kostade tre rullar tapeter 50 öre.

1910 - Glödlampa

Den första glödlampan för bostadshus uppfanns av Thomas Edison och började säljas 1879. Men eftersom den var dyr och bara sken svagt sken fortsatte många med fotogenlampor. Först 1910 kom en glödlampa som lyste starkt och var billig. Då hade vanliga familjer råd med glödlampor. En glödlampa kostade 50 öre år 1910. Ungefär samtidigt byggdes de första vattenkraftverken i Sverige och ett stamnät som transporterade elen. Men många orter fick inte elektricitet förrän långt senare.

1930 - Två liter bensin

1930-talet inleddes med en internationell depression. Många svenska företag och privatpersoner förlorade alla pengar i den stora Kreugerkraschen, då världens största tändstickskoncern, grundad av svenska Ivar Kreuger, föll samman. Bilar sågs som en lyxvara och försäljningen gick ner kraftigt under perioden. Många bilföretag tvingades stänga. Antalet modeller minskades och nya, billigare togs fram för att passa en bredare kundkrets. År 1930 fick man två liter bensin för 50 öre.

1935 - Biobiljett

1930-talet var en storhetstid för biofilmen. Ljudfilmen hade nyligen introducerats och att gå på bio var ett stort folknöje i Sverige. Ännu hade inte televisionen börjat konkurrera om uppmärksamheten. Den svenska skådespelerskan Greta Garbo gjorde succé i Hollywood och blev en av tidens största filmstjärnor. Omåttligt populära var också komikerduon Helan och Halvan. En biobiljett kostade 50 öre år 1935.

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



1955 - En liter mjölk

■ Ända in på 1900-talet tyckte många att det var både omoraliskt och oekonomiskt att dricka färsk mjölk. Det liknades vid frosseri. Men när pastöriseringen slog igenom blev mjölken populär. Den ansågs göra befolkningen starkare och friskare och serveras därför gratis till skolbarn. Längre såldes mjölken i lösvikt eller i glasflaskor. Men under mitten av 50-talet började den svenska uppfinningen tetrapak användas. 1955 kostade 1 liter mjölk 50 öre.

1960 - Kola

1960 satsade Sveriges Television på barnen. Då premiärsändes både den första julkalendern och Kalle Anka och hans vänner önskar God Jul. Samma år kunde godissugna barn köpa tio kolar för 50 öre. Men många barn hade dåliga tänder efter för mycket godis. Därför infördes obligatorisk fluorsköljning av tänderna 1960 för alla skolbarn i Sverige. Under många år reste sedan tandsköterskor runt i skolorna med fluormuggar. De kallades i folkmun för fluortanter.

1968 - Puckstång

1968 var studentrevolternas år. Det började i Paris men spred sig snabbt över världen. I Stockholm ockuperades kårhuset och många protesterade mot kriget i Vietnam. 1968 genomfördes också den sista studentexamen i Sverige. Kanske firade de nybakade studenterna med en Puckstång för 50 öre. Puckstången hade ätits i Sverige sedan 1935 och glasspinnen uppfanns redan 1921 i USA.

1976 - Dagstidning

1976 läste Sverige om det kungliga bröllopet i tidningarna. Bröllopparaden bevakades av mängder av svenska och utländska journalister. Sportsidorna rapporterade i juli samma år om hur Björn Borg vann sin första Wimbledonfinal. Och ledarsidorna handlade om valrörelsen och om Astrid Lindgren som myntade uttrycket Pomperipossaskatt. Dagen efter valet läste man på löpsedlarna att Sverige fått sin första borgerliga regering sedan 1935. En dagstidning kostade 50 öre år 1976.

50-öringen försvinner

En informationskampanj från Sveriges Riksbank



1985 - Tuggummi

1980-talet präglades av en kraftig högkonjunktur i Sverige. Många gjorde snabba affärer på börsen med stora vinster och år 1987 myntades uttrycket "finansvalpar". Samma år vann Lotta Engberg den svenska melodifestivalen med låten "Fyra bugg och en coca cola". Bugg och Jenka var populära tuggummin och kostade 50 öre styck. Tuggummin hade då tillverkats för försäljning i 140 år men tuggummituggande fanns långt innan dess. År 2007 hittades ett 5 000 år gammalt tuggummi av kåda i Finland.

1995 - Sex sekunders mobilsamtal

De första mobila telefonerna användes framförallt av ambulans, polis och brandkår. Men under 1980-talet började också privatpersoner köpa mobiltelefoner. Eftersom telefonerna fortfarande var dyra köptes de ofta av affärsmän. Affärsmännen kallades ibland yuppies och mobiltelefonen fick därför smeknamnet "yuppinalle". Under 1990-talet fick mobiltelefonen sitt stora genombrott och spreds snabbt. För 50 öre kunde man prata ungefär sex sekunder i mobilen.

2009 - Pant för en burk

Vi gillar läsk i Sverige. Mer än en miljard burkar med pant säljs varje år. Av dem är det hela 91 procent som pantas. De burkar som istället slängs i naturen blir kvar där i 300 år. När en burk pantas återvinns 100 procent av metallen. Den blir sedan till nya burkar. Samma process kan upprepas flera gånger om. Panten på en burk var 50 öre år 2009. I och med att 50-öringen blir ogiltig kommer panten på burkar att höjas.